

הרבנות הראשית מרא דאתרא

הקדמה ומיקוד

בשבועות הקרובים נעסוק ביחס ההלכתי למוסד הרבנות הראשית לישראל ולמדיניות ההלכתית של מוסד זה בסוגיות שונות השבוע נעסוק בהגדרת הרבנות הראשית לישראל כמרא דאתרא ובהשלכות ההלכתיות הנובעות מהגדרה זו. לימודינו השבוע יתחלקו לחמישה חלקים (ע"פ כותרות המשנה המובאות בדפי המקורות)

חלק א: דרכי פסיקה במחלוקות בין ת"ח בזמן הזה - בחלק זה נלמד את עקרונות הפסיקה במחלוקות לא מוכרעות בהלכה. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד היטב את הגמ' בע"ז ובחולין וכן את דברי הרשב"א ולעומתו המאירי ולהבין את יסוד המחלוקת ביניהם וכן את דברי רבנו יהונתן וכן לראות את דברי השו"ע להלכה בסוגיא זו (על דברי הריטב"א, תורת חיים והש"ך ניתן לדלג)

חלק ב: לא תתגודדו - בחלק זה נלמד את יסודות דין "לא תתגודדו". חלק זה הינו הקדמה הכרחית לכל הבנת המושג מרא דאתרא אשר יובא בהמשך. יש ללמוד את כל המקורות בחלק זה.

חלק ג: דין מרא דאתרא - בחלק זה נלמד את יסודות דין מרא דאתרא. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד היטב את הגמ' בשבת ואת הריטב"א והרשב"א שעליה. וכן יש לראות את דברי השו"ע להלכה בנושא זה (על שו"ת מהרי"ף והתומים ניתן לדלג)

חלק ד: מינוי מרא דאתרא שאינו הגון - בחלק זה נלמד האם למינוי מרא דאתרא שאינו ראוי והגון לתפקידו ישנו תוקף. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד את דברי הרמב"ם (על הגמ' ניתן לדלג)

חלק ה: רב הקורא תיגר על בלעדיותו של המרא דאתרא - בחלק זה נלמד האם מותר למנות רב או גוף תורני מקביל למרא דאתרא בלא הסכמתו. מיקוד המקורות בחלק זה: יש ללמוד את כל המקורות בחלק זה

דרכי פסיקה במחלוקות בין ת"ח בזמן הזה

1. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ז עמוד א

ת"ר: הנשאל לחכם וטימא - לא ישאל לחכם ויטהר, לחכם ואסר - לא ישאל לחכם ויתיר; היו שנים, אחד מטמא ואחד מטהר, אחד אוסר ואחד מתיר, אם היה אחד מהם גדול מחבירו בחכמה ובמנין - הלך אחריו, ואם לאו - הלך אחר המחמיר; ר' יהושע בן קרחה אומר: בשל תורה הלך אחר המחמיר, בשל סופרים הלך אחר המיקל.

2. תלמוד בבלי מסכת חולין דף מד עמוד ב

היא פסוקת הגרירת דאתאי לקמיה דרב, יתיב וקא בדיק לה ברוב עוביה; אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב: לימדתנו רבינו ברוב חללה, שדריה לקמיה דרבה בר בר חנה, בדקה ברוב חללה ואכשרה, וזבן מינה בתליסר איסתירי פשיטי בישראל. והיכי עביד הכי? והתניא, חכם שטימא - אין חבירו רשאי לטהר, אסר - אין חבירו רשאי להתיר שאני הכא דרב לא אסר מיסר.

3. חידושי הרשב"א מסכת עבודה זרה דף ז עמוד א

תנו רבנן הנשאל לחכם וטמא לא ישאל לחכם ויטהר וכו'. יש מפרשים משום כבודו של ראשון אבל אם טהרו או התירו טהור ומותר, ונראין דברי הראב"ד ז"ל שכתב אינו רשאי ואין לו היתר קאמ' דכיון דאסרו אסורא רביעא עליה (עליה) ונעשית חתיכה דאיסורא, דהכי תניא פרק אלו טרפות חכם שטמא אין חבירו רשאי לטהר, אסר אין חבירו רשאי להתיר, מדאמר אינו רשאי משמע דאם התירו אינו (מטהר) [מותר], מדקתני ואם היו שנים אחד מתיר ואחד אוסר אם היה אחד מהם גדול בחכמה ובמנין הלך אחריו, אלמא היכא דלא היו שנים [בבת אחת] אלא שהאחד אסר בפני עצמו אין חבירו רשאי להתיר אפילו גדול בחכמה ובמנין, ודברים אלו בדבר שאין בו מחלוקת אלא משקול הדעת (אלא [אבל] אם טעה בדבר משנה חוזר ומטהר ומתיר כדתנן בכבורות פרק עד כמה (כ"ח ב') ומייתי לה בסנהדרין פרק אחד דיני ממונות (ל"ג א') מעשה בפרה של בית מנחם שניטלה האום שלה והאכילה ר' טרפון לכלבים, ומעשה בא לפני חכמים והתירוה ואמר התם דאלו הואי פרה הוה הדרה כיון שטעה בדבר משנה אבל בשקול הדעת ודאי לא מפני שנעשית חתיכה דאיסורא, והני מילי בטומאה וטהרה ואיסור והיתר אבל בזכות וחיוב חבירו המומחה ממנו חוזר ומזכה, אי נמי (בטהרה) [מטהרה] והיתר לטומאה ואסור. ואם היו שנים. כלומר שנשאלה שאלה בפניהם כגון זו הולכין אחר חכמה ומנין ואם היו שקולין בשל תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים הלך אחר המיקל

4. בית הבחירה למאירי מסכת עבודה זרה דף ז עמוד א

הנשאל לחכם וטמא או אסר לא ישאל לחכם אחר כדי לטהר או להתיר ואם עשה כן חכמי גדולי הרבנים פ' שהיא טהורה ומותרת אם האחרון גדול ממנו שלא נאסר אלא מפני כבודו של ראשון אבל בדיעבד מ"מ טהורה ומותר ולשטה זו אני נמשך לומר שמותר לכתחלה במחילת הראשון על כבודו וכל שכן אם הראשון בעצמו חוזר ומתיר אבל גדולי המפרשים פ' שאין בכאן טהרה והתר חל עוד על חתכה זו הואיל ונאסרה מפי חכם והרי נעשית על ידי ראשון חתכה של איסור ויראה לדעת זה שאף הוא עצמו אינו רשאי להתירה אחר שאסרה וכך היא רמוזה ביבמות פרק האשה רבה צ"ב א' שאמרו שם תדע דלאו הוראה היא דאלו הוורו בית דין להתרא והדר חזו טעמא לאיסורא קא אסרי אי הדר אמרי להתירא מי שמעינן להו ומ"מ אף הם מודים שלא נאמר אלא בחתכה זו בעצמה אבל בחתכה אחרת כיוצא באותו איסור לא חל עליה שם איסור עד שלא יהא אחר רשאי להתיר ומ"מ הדברים נראים כדעה ראשון וזו שביבמות דוקא בשחזרו והתירו מטעם ראשון בעצמו והרי כבר נשאו ונתנו עליו עד שגמרו בו לאיסור ומה ראו עוד להחזיר טעם ראשון לישנו אבל כל שנראה להם טעם לסתירת טעם האיסור או נתגלה להם טעם אחר להתיר שומעין להם

5. חידושי הריטב"א מסכת עבודה זרה דף ז עמוד א

והוי יודע דכי אמרינן הלך אחר המחמיר היינו לדידן, דכיון דספיקא הוא נקטינן בספיקא דאורייתא לחומרא, אבל לדידהו גופייהו ודאי כיון דשקולין נינהו וכל אחד עומד בשמועתו, זה נוהג כדבריו אפילו לקולא וזה נוהג כדבריו, והכי מוכח ביבמות פרק קמא (י"ד א'), ודאמר נמי דאחרים הבאין לעשות בהוראתן הולכין אחר המחמיר בדאורייתא, דוקא בענין אחר כיוצא בזה שנחלקו אלו, אבל באותה חתיכה עצמה שנחלקו בה כיון דשקולין הם וכי הדדי אפליגו בה אין הוראת איסור חל באותה חתיכה, והכי מוכח התם ביבמות דאמרינן התם דבית הלל ובית שמאי אלו עושין כדבריהם ואלו עושין כדבריהם והיו מתירין צרת הבת לאחין והיתה מותרת לינשא להם, שעל כל אחד ואחד שהיה מעשה בא עליה היו מורין לו בה להיתר, ואילו לא היה לזה לעשות כהוראתם כנגד דב"ה לא היו מורין בה להיתר, אלא ודאי שמע מינה שאותה אשה מותרת היתה לינשא על פיהן

6. רבינו יהונתן על הרי"ף מסכת עבודה זרה (לפי דפי הרי"ף) גמרא דף א עמוד ב

הנשאל לחכם וטימא, בענין טומאה וטהרה מיירי, הנשאל לחכם ואסר, בענין איסור והיתר מיירי כעין ספק טריפה והדומה אינו רשאי לעשות אלא כדברי החכם הראשון ששאל ממנו שכיון ששאל ממנו תחלה גמר בלבו לעשות ככל אשר יורה אותו.

7. תורת חיים מסכת עבודה זרה דף ז עמוד א

הנשאל לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטהר. טעמא נראה משום דספיקא דדינא הוא דמאי חזית דאזלת בתר הך זיל בתר אידך ואשמעינן דאע"ג דאותו חכם שטיהר גדול מאידך בחכמה ובמנין אפילו הכי הוי ספקא דדינא דלא אמר רחמנא אחרי רבים להטות אלא היכא דשקלי וטרי בהדי הדדי אבל היכא דלא שקלי וטרי בהדדי לא דקיימא לן שלשה דיינים שאמרו שנים מהן זכאי או חייב ואחד אומר איני יודע יוסיפו דיינין דכיון דלא אמר דעתיה כמאן דליתא דמי דאיכא למימר אלו הוה ידע דלמא היה מחזירין והכא נמי כיון דלא שקלי וטרי בהדדי לא אזלינן בתר רובא דאיכא למימר אלו הוה שקיל וטרי בהדיה דלמא הוה מודי ליה דטמא הוא. והרא"ש ז"ל כתב בשם ר"י דטעמא משום דכיון דכבר אסרו הראשון ושויה חתיכה דאיסורא אין לו לסמוך על אחר שיתירנו לו.

8. שולחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד רבו ותלמיד חכם סימן רמב סעיף לא

כל תלמיד חכם שדעותיו מכוונות אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו בחכמה, אעפ"י שלא למד ממנו כלום. הגה: ואין לאדם להורות עד ארבעים שנה, אם יש גדול ממנו בעיר, אף על פי שאינו רבו. (ב"י בשם הר"ן וסמ"ק ורש"י פרק הנחנקין). חכם שאסר, אין חבירו רשאי להתיר משקול הדעת, אבל אם יש לו קבלה שטעה, (רבינו ירוחם בשם י"א). או שטעה בדבר משנה, יוכל להתיר. (הר"ן פ"ק דעבודת כוכבים בשם ראב"ד ורשב"א ורמב"ן ז"ל ותוס' ורא"ש ור' ירוחם סוף נתיב ב'). ואפילו אם טעה בשקול הדעת, יכול לישא וליתן עם המורה עד שיחזור בו. (סברת הר"ן). ולכן אין איסור לשואל (לשואל) לשני (שם במרדכי ואגודה ותוס' ורא"ש ור' ירוחם שם), ובלבד שיודיע אותו שכבר הורה הראשון לאסור. (רבינו ירוחם נתיב ב' ותוס' ורא"ש). ואפילו אם התיר הראשון וכבר חלה הוראתו, אין לשני לאסור מכח שקול הדעת. (כן משמע באשיר"י פרק קמא דע"א). וכל זה באותה הוראה עצמה, אבל במעשה אחר, פשיטא שיכול להורות מה שנראה אליו. (מהרי"ק שורש קע"ב /קע"א/ וחדושי רשב"א וע"פ).

9. ש"ך יורה דעה סימן רמב ס"ק נג

אין חבירו כו' - אפי' הוא גדול ממנו בחכמה ובמנין כ"כ הר"ן בפ"ק דעבודת כוכבים בשם הראב"ד וכ"כ הריב"ש ס"י שע"ט וכתוב בספר מ"מ פ' א"ט דף קנ"א ע"ב שכן נראה דעת הרב אבל מדברי מהרי"ק שורש קע"א נראה שסובר בפשיטות דדוקא חבירו אמרו אבל כל שהוא אינו חבירו שהוא גדול ממנו רשאי להתיר מה שאסר הראשון עכ"ל וכן דעת הר"ן שם וכ"כ ר' ירוחם נתיב ב' ח"ה דכל זה מיירי בששניהם שוים דאם הא' גדול מחבירו בחכמה יכול להתיר מה שאסר חבירו אפי' במידי דתליא בסברא ע"כ:

לא תתגודדו

10. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף יג עמוד ב- דף יד עמוד א

תנן התם: מגילה נקראת באחד עשר, ובשנים עשר, ובשלשה עשר, ובארבעה עשר, ובחמשה עשר, לא פחות ולא יותר. אמר ליה ר"ל לר' יוחנן, איקרי כאן: לא תתגודדו, לא תעשו אגודות אגודות... והא בית שמאי מתירין הצרות לאחים, ובית הלל אוסרים. מי סברת עשו ב"ש כדבריהם? לא עשו ב"ש כדבריהם. ור' יוחנן אמר: עשו ועשו... ומ"ד עשו, קרינן כאן: לא תתגודדו, לא תעשו אגודות אגודות! אמר אביי: כי אמרינן לא תתגודדו - כגון שתי בתי דינים בעיר אחת, הללו מורים כדברי ב"ה והללו מורים כדברי ב"ה, אבל שתי בתי דינים בשתי עיירות - לית לן בה. אמר ליה רבא: והא ב"ש וב"ה כשתי בתי דינים בעיר אחת דמי! אלא אמר רבא: כי אמרינן לא תתגודדו - כגון ב"ד בעיר אחת, פלג מורין כדברי ב"ש ופלג מורין כדברי ב"ה, אבל שתי בתי דינים בעיר אחת - לית לן בה.

11. רא"ש מסכת יבמות פרק א סימן ט

גמ' ומקשינן אהא דתנן ב"ש מתירין את הצרות לאחין וב"ה אוסרין ותו אהא דתנן מגילה נקראת באחד עשר בשנים עשר בשלשה עשר בארבעה עשר ובחמשה עשר קרי כאן לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות [דף יד ע"א] ואסקה רבא כי אמרי' לא תתגודדו כגון ב"ד אחד בעיר אחת פלג מורין כב"ש ופלג מורין כב"ה אבל שתי בתי דינים בעיר אחת לית לן בה וכ"ש שתי בתי דינים בשתי עיירות ובמגילה אף על פי שקורין לבני העיר בארבעה עשר ומקדימין לבני הכפרים והוי כמו ב"ד אחד בעיר אחת פלג מורים כב"ש ופלג מורים כבית הלל לא קרינן

ביה לא תתגודדו כיון דלא עבדי הכי משום פלוגתא אלא שהמקום גורם ואם היה בן מקום זה הולך למקום אחר היה עושה כמותם הלכך לא מיחזי כב' תורות ואף על פי שריש לקיש הקשה לר' יוחנן במגילה רבי יוחנן לא חשש להשיבו משום דלא חשיב ליה כשתי תורות מטעמא דפרישית ואמר לו עד כאן לא שנית מקום שנהגו מההיא היה לך להקשות כי מההיא דמגילה לא קשה מידי ועי"ל דמגילה הוי כשתי בתי דינין בעיר אחת שבני הכרכים לא היו קוראים לבני הכפרים אלא בני הכפרים קורין לעצמם בכרכים דאמר בירושלמי (בפ"ב דמגילה ה"ג) דבן עיר אינו מוציא בן כפר דכל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את אחרים ידי חובתן ומה שלא היו קורין בכפר שלהן לפי שלא מתקבצים יחד אלא בעירות:

12. רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק יב הלכה יד

ובכלל אזהרה זה שלא יהיו שני בתי דינין בעיר אחת זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג כמנהג אחר, שדבר זה גורם למחלוקות גדולות שנאמר לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות.

13. ש"ך פלפול בהנהגת הוראות באיסור והיתר סעיף קטן י (בסוף סי' רמב בחלק יורה דעה)

בית דין אחד בעיר אחת שנחלקו בדבר אסור להורות מקצתן כך ומקצתן כך משום לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות ודבר זה גורם מחלוקת בישראל והתורה נעשית כשתי תורות וכן אסור לעשות כל כת וכת מהם כדבריו או לנהוג כן אף על פי שאין מורין כן להדיא אף על פי ששניהם שוים בחכמה ובמנין אלא ישאו ויתנו בדבר הרבה עד שיסכימו כולם לדעת אחת ואם אי אפשר בכך אם הוא דבר תורה יעשו הכל כדברי המחמירים ואם הוא דבר דרבנן יעשו הכל כדברי המקילים ושתי בתי דינים בעיר אחת יכולים להורות אלו כך ואלו כך ודוקא בשני בתי דינים ידועים אבל אם אין ידועים שני בתי דינים בעיר אסור לנהוג מקצת העיר כך ומקצת העיר כך ואף על פי שעל ידי מחלוקת זה נעשו שני בתי דינים אסור מכל שכן שדבר זה מרבה מחלוקת ואם ב"ד א' גדול מחבירו דינן כשני ת"ח החולקים בדבר וא' מהן גדול מחבירו ועל דרך שנתבאר למעלה:

דין מרא דאתרא

14. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קל עמוד א

משנה. רבי אליעזר אומר: אם לא הביא כלי מערב שבת - מביאו בשבת מגולה. ובסכנה מכסהו על פי עדים. ועוד אמר רבי אליעזר: כורתים עצים לעשות פחמין לעשות (כלי) ברזל. כלל אמר רבי עקיבא: כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת - אינה דוחה את השבת, (ומילה) שאי אפשר לעשותה מערב שבת - דוחה את השבת. גמרא. איבעיא להו: טעמא דרבי אליעזר משום חבובי מצוה, או דילמא משום חשדא? למאי נפקא מינה - לאתויי מכוסה על פי עדים. אי אמרת משום חבובי מצוה, מגולה - אין, מכוסה - לא. אלא אי אמרת משום חשדא - אפילו מכוסה שפיר דמי. מאי? איתמר, אמר רבי לוי: לא אמרה רבי אליעזר אלא לחבובי מצוה. תניא נמי הכי: מביאו מגולה, ואין מביאו מכוסה, דברי רבי אליעזר. אמר רב אשי: מתניתין נמי דיקא, דקתני ובשעת הסכנה מכסהו על פי עדים, בסכנה - אין, שלא בסכנה - לא. שמע מינה: משום חבובי מצוה, שמע מינה. תניא אידך: מביאו מגולה ואין מביאו מכוסה, דברי רבי אליעזר. רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר: נוהגין היו בשעת הסכנה שהיו מביאין מכוסה על פי עדים. איבעיא להו: עדים דקאמר - איהו וחד, או דילמא: הוא ותרי? - תא שמע: ובסכנה מכסהו על פי עדים, אי אמרת בשלמא הוא ותרי - שפיר, אלא אי אמרת הוא וחד - מאי עדים? - שראויים להעיד במקום אחר. ועוד אמר רבי אליעזר. תנו רבנן: במקומו של רבי אליעזר היו כורתין עצים לעשות פחמין לעשות ברזל בשבת. במקומו של רבי יוסי הגלילי היו אוכלין בשר עוף בחלב. לוי איקלע לכי יוסף רישבא, קריבו ליה רישא דטוואתא בחלבא, לא אכל. כי אתא לקמיה דרבי אמר ליה: אמאי לא תשמתינהו? - אמר ליה: אתריה דרבי יהודה בן בתירה הוה, ואמינא: דילמא דרש להו כרבי יוסי הגלילי. דתנן רבי יוסי הגלילי אומר: נאמר +דברים יד+ לא תאכלו כל נבלה ונאמר +דברים יד+ לא תבשל גדי בחלב אמו את שאסור משום נבלה - אסור לבשל בחלב, עוף שאסור משום נבלה יכול יהא אסור לבשל בחלב - תלמוד לומר בחלב אמו - יצא עוף שאין לו חלב אמו. אמר רבי יצחק: עיר אחת היתה בארץ ישראל שהיו עושין כרבי אליעזר, והיו מתים בזמנן. ולא עוד אלא שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה גזרה על ישראל על המילה, ועל אותה העיר לא גזרה.

15. חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קל עמוד א

והיו מתים בזמנן. זקנים. ולא עוד אלא שפעם וכו'. פירש הראב"ד ז"ל דלהכי מייתי הכא האי עובדא להודיעך השכר שנותן הקב"ה על קיום לאו דלא תסור, דכיון דרבי אליעזר ראוי להוראה היה, כל זמן שלא נפסקה הלכה רשאין לעשות כדברי עצמן כדאיתא בפ"ק דיבמות (י"ד א'), ובמקומו היו עושין כמותו לקיים לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל אפילו שיאמרו לך על ימין שהוא שמאל וקבלו השכר הזה, וכש"כ בשאר מילי דרבנן שהמקימן נוטל שכר.

16. שו"ת הרשב"א חלק א סימן רנב

ומה שאמרת הלכה למעשה בדברים שהן במחלוקת בין חכמי הפוסקים שזה אוסר וזה מתיר. נאמר כדאי הוא פלוני המיקל לסמוך עליו? או נאמר כיון שהרב האלפסי והרמב"ם ז"ל שוין בכל לדעת אחת זולתי במקומות ישנו דין. מן החיוב הוא שנסמוך עליהם בין בקוליהון בין בחומרניהון ולא נסמוך על פוסק אחר להקל?

תשובה תחלת כל דבר אומר שאין אומרים כדאי הוא פלוני לסמוך עליו בזמן שיש גדול ממנו בחכמה ובמנין. דהלכה פסוקה היא דהולכין אחר הגדול בחכמה ובמנין. ואפילו בשעת הדחק אין סומכין על הקטן בחכמה ובמנין. וכן במקום מחלוקת יחיד ורבים אלא אם כן שעת הדחק שיש בו הפסד מרובה או כיוצא בזה. וכמו שאמרו בפ' קמא דנדה (דף ט ב) ועשה רבי כרבי אלעזר. לאחר שנזכר אמר כדאי הוא ר' אלעזר לסמוך עליו בשעת הדחק. ואקשינן מאי לאחר שנזכר? אילימא לאחר שנזכר דאין הלכה כרבי אלעזר אלא כרבנן בשעת הדחק היכי עביד כותיה? אלא דלא איתמר לא הלכתא כמר ולא הלכתא כמר. ומאי לאחר שנזכר? דלאו יחיד פליג עליה אלא רבים פליגי עליה. אמר כדאי הוא רבי אלעזר לסמוך עליו בשעת הדחק. ואמרין התם מאי שעת הדחק? איכא דאמרי שעת בצורת הואי. איכא דאמרי אפיש עובדא וחשו רבנן לפסידא דטהרות. ומכל מקום עיקרי דברים אלו שאמרת יש בהן חלוקין. שאין כל הפוסקים והחכמים שוים ולא כל המקומות שוים מן הדין. כיצד שורת הדין אם שנים הפוסקים באחד זה אוסר וזה מתיר. אם נודע האחד גדול בחכמה ובמנין ויצא שמו כן הולכין אחריו בין להחמיר בין להקל. היו שניהם שוין ולא נודע מי גדול משניהם. בשל תורה הולכין אחר המחמיר דהוה ליה כספיקא דאורייתא ובשל סופרים הולכין אחר המקל וכדאיתא בריש פרק קמא דעבודה זרה (דף ז). ומי שסומך על המקל בשל תורה עובר. וזה מאותן שנאמר עליהן (הושע ד) ומקלו יגיד לו כמו שאמר'. אבל אם היה רב אחד במקום ולמדו הן הולכים אחר דבריו. זהו חלוקת ארץ ישראל ובבל בתרבא דאיתרא דאלו אוסרין ואלו מתירין ואוכלין. ואוכל בחשאי אפי' בבבל אם דעתו לחזור ולהמנות עם אנשי מקומו ואף על פי שהוא חלב דאורייתא לדברי בני בבל. והנה במקומו של רבי אלעזר כורתין עצים לעשות פחמין לעשות אזמל. ולא מיחו בידם חכמים לפי שהן עושין כדברי רבם. ובפרק כל הבשר (דף קי"ז) אמרינן לוי איקלע לבי יוסף רישבא. איתא ליה רישא דטוסא בחלבא ולא אכל ולא אמר להו ולא מידי. כי אתא קמיה דרב אמר ליה אמאי לא תשמתינהו. אמר ליה אתריה דר' יהודה בן בתירא הוה ואמינא דילמא דרש להו כרבי יוסי הגלילי דאמר יצא בשר עוף שאין לו חלב. וכן רבים. ומן הדרך הזה כל שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי אחד מגדולי הפוסקים במקום שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי הלכות הרב אלפסי זכרונו לברכה ובמקומות שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי חבור הרמב"ם ז"ל והרי עשו אלו הגדולים כרבם. ומיהו אם יש שם אחד חכם וראוי להוראה ורואה ראיה לאסור מה שהם מתירין נוהג בו איסור. שאין אלו כרבם ממש דבמקום רבם אילו יעשו שלא כדבריו יקלו בכבוד רבם במקומו. כתרבא דאיתרא דבא"י = דבארץ ישראל = שכלם נוהגין בו התר כרבם שלמדו כל חלב לרבות חלב שעל הקרב. ובמקום שיש שנים שוים שהולכין אחר המחמיר בשל תורה דוקא בשם אחד כנגד אחד. אבל אם שנים הם כנגד האחד הולכין אחר הרוב. ואם יש תלמיד חכם ראוי להוראה ורואה דברי המקל בזה אפשר שיעשה בקולו מפני שהוא מסכים כהוראתו עם המקל והם רבים כנגד היחיד. זה שנראה לי בענינים אלו.

17. שו"ת מהרי"ף סימן נט

דהא דאזלינן בתר רובא דוקא במקום שאין להם מארי דאתרא, אבל באתרא שיש להם רב שנהגו לסמוך עליו בכל מה שפוסק בדיני התורה, דברי אותו הרב הוקבעו כהלכה למשה מסיני שאין בה שום מחלוקת, ואפי' יש רבים שהולקים עליו. והזו מדבריו אפי' מקולא לחומרא הרי הוא כאילו זו מדברי תורה ומזלזל בכבוד רבם.

18. שולחן ערוך חושן משפט סימן כה סעיף ב

טעה בשיקול הדעת, כגון דבר שהיא מחלוקת תנאים או אמוראים ולא נפסקה ההלכה כאחד מהם בפירוש, ועשה כאחד מהם ולא ידע שכבר פשט המעשה בכל העולם כדברי האחד, אם היה זה דיין מומחה ונטל רשות מריש גלותא, או שלא נטל רשות אבל קבלו אותו בעלי דינים עליהם, הואיל והוא מומחה, חוזר הדין. ואם אי אפשר להחזיר, פטור מלשלם. הגה: וג' הדיוטות, דינם כיחיד מומחה. ועיין לעיל סוף סימן ג' כיצד נטילת רשות מן השר מהני, ולא יאמר האדם: אפסוק כמי שארצה בדבר שיש בו מחלוקת, ואם עושה כן הרי זה דין שקר, אלא אם הוא חכם גדול ויודע להכריע בראיות, הרשות בידו; ואי לאו בר הכי הוא, לא יציא מומן מספק, דכל היכא דאיכא ספיקא דדינא אין מוציאין ממון מיד המוחזק (טור). ואם הוא בהוראת איסור והיתר, והוא דבר איסור דאורייתא, ילך לחומרא; ואי דבר דרבנן, ילך אחר המיקל. ודוקא אם ב' החולקים הם שוין, אבל אין סומכין על דברי קטן נגד דברי גדול ממנו בחכמה ובמנין, אפילו בשעת הדחק, אלא אם כן היה גם כן הפסד מרובה. וכן אם היה יחיד נגד רבים, הולכים אחר רבים בכל מקום (רשב"א סימן ר"ג / רנ"ג/ג), ואפילו אין הרבים מסכימים מטעם אחד, אלא כל אחד יש לו טעם בפני עצמו, הואיל והם מסכימים לענין הדין נקראו רבים ואזלינן בתרייהו (מהרי"ק שורש מ"א / צ"ד). ואם היה מנהג בעיר להקל, מפני שחכם אחד הורה להם כך, הולכין אחר דעתו. ואם חכם אחד בא לאסור מה שהם מתירין, נוהג בו אסור (תשובת הרשב"א סימן רכ"ג / רנ"ג/ג). כל מקום שדברי הראשונים כתובים על ספר והם מפורסמים, והפוסקים האחרונים חולקים עליהם, כמו שלפעמים הפוסקים חולקים על הגאונים, הולכים אחר האחרונים, דהלכה כבתראי מאביי ורבא ואילך (מהרי"ק שורש פ"ד). אבל אם נמצא לפעמים תשובת גאון ולא עלה זכרונו על ספר, ונמצאו אחרים חולקים עליו, אין צריכים לפסוק כדברי האחרונים, שאפשר שלא ידעו דברי הגאון, ואי הוי שמיע להו הוי הדרי בהו. (מהרי"ק שורש צ"ו / צ"ד/ד)

19. תומים סימן כה ס"ק ז

נהוג בו אסור. הש"ך (סק"כ) הביא בשם הב"ח (סעי' ה) דהוא הדין שהיה מנהג בעיר להחמיר על פי חכם, ומת החכם, ובא חכם אחר ומיקל יכול לנהוג בו היתר, עכ"ל. ולדידי צריך עיון דמשמע מתוס' (פסחים נא. ד"ה אי אתה) ורא"ש (שם פ"ד ס"ג) ור"ן (שם יז ב) בריש מקום שנהגו, שמנהג לאסור שנתייחד על פי חכם, אי אפשר להתירו בפניהם, כיון דכבר קבלו על עצמן לאיסור והוא נתייחד על פי חכם, ועיין בפרי חדש לא"ח סימן תס"ח (סק"ד) שהאריך, ועיין מש"כ שם. וראיית הב"ח מהא דפרק כיצד משתתפין (עירובין פו ב) דאמרין רבי יוסי אוסר מחיצה תלויה בשבת, ופריך הגמרא שנעשה בצפורי להתיר טלטול על ידי מחיצה תלויה על פי מי נעשה דרבי יוסי היה ראש בצפורי, ומשני אחר מות רבי יוסי נעשה על פי רבי ישמעאל ברבי יוסי, דמתיר, עכ"ל, ומזה הוכיח הב"ח דינו דאף על פי שהיו נוהגים להחמיר כרבי יוסי, התירו אחרי מותו רבי ישמעאל ברבי יוסי, ובאמת מזו אין ראייה כלל דבזמן רבי יוסי לא קרה עובדא כלל בהך לטלטל על ידי מחיצה

תלויה, ואם כן לא שייך ביה מנהג כי לא הזדמן כלל עובדא בהך, ולכך כסלקא דעתך דהך מעשה שטלטלו במחיצה תלויה בשבת בצפורי היה בחיי רבי יוסי, פריך איך אפשר הלא רבי יוסי מהמחמירין, ולכך משני כי בזמן רבי יוסי לא בא דבר זה כלל לידי שאלה ולא הזדמן עובדא כלל במחיצה תלויה, רק במותו בא הדבר שהוצרך לטלטל על ידי מחיצה תלויה, ונשאל הדבר מקדם רבי ישמעאל ברבי יוסי, והיה הוא מן המתירין, מה שאין כן אם הדבר נהוג על פי חכם להחמיר, אין ביד חכם להתירו, אם לא שהחכם טעה בדבר משנה וכדומה שהטעות מפורסם ואין בו ספק, ואם כן הוי קבלה בטעות כמו שכתבתי לעיל בשם תוס' ור"ן (ורשב"א) [ורא"ש] בפרק מקום שנהגו, ולכן דינו של ב"ח צ"ע.

מינוי מרא דאתרא שאינו הגון

20. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף ז עמוד ב

דבי נשיאה אוקמו דיינא דלא הוה גמיר, אמר ליה ליהודה בר נחמני מתורגמניה דריש לקיש: קום עליה באמורא. קם, גחין עליה, ולא אמר ליה ולא מידי. פתח ואמר: +חבוק ב'+ הוי אומר לעץ הקיצה עורי לאבן דומם הוא יורה הנה הוא תפוש זהב וכסף וכל רוח אין בקרבו. ועתיד הקדוש ברוך הוא ליפרע ממעמידין, שנאמר +חבוק ב'+ וה' בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ. אמר ריש לקיש: כל המעמיד דיין (על הציבור) שאינו הגון - כאילו נוטע אשירה בישראל, שנאמר +דברים ט"ז+ שפטים ושטרים תתן לך וסמיך ליה +דברים ט"ז+ לא תטע לך אשירה כל עץ. אמר רב אשי: ובמקום שיש תלמידי חכמים - כאילו נטעו אצל מזבח, שנאמר +דברים ט"ז+ אצל מזבח ה' אלהיך. כתיב +שמות כ'+ לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב. אלהי כסף ואלהי זהב הוא דלא עבדי, הא דעץ שרי? אמר רב אשי: אלוה הבא בשביל כסף, ואלוה הבא בשביל זהב.

21. רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ד הלכה טו

מי שאינו ראוי לדון מפני שאינו יודע או מפני שאינו הגון שעבר ראש גלות ונתן לו רשות או שטעו בית דין ונתנו לו רשות אין הרשות מועלת לו כלום עד שיהא ראוי, שהמקדיש בעל מום למזבח אין הקדושה חלה עליו.

רב הקורא תיגר על בלעדיותו של המרא דאתרא

22. שולחן ערוך יורה דעה סימן רמה סעיף כב

אחד מבני החצר או מבני מבוי שביקש ליעשות מלמד תינוקות, אין שכניו יכולים למחות בידו. וכן מלמד תינוקות שבא חבירו ופתח בית ללמד תינוקות בצדו, כדי שיביאו לו תינוקות אחרים או כדי שיבואו התינוקות שאצל זה לזה, אין יכולים למחות בידו, שנאמר: ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר (ישעיהו מב, כא). הגה: רב היושב בעירו ולומד לרבים, יד יכול חכם אחר לבא וללמוד גם כן שם, טו לה] אפילו מקפח קצת פרנסת הראשון, כגון שהקהל קבלו הראשון עליהם לרב ונוטל פרס מהם על זה, אפילו הכי יכול השני לבא לדור שם ולהחזיק רבנות בכל דבר, כמו הראשון, אם הוא גדול וראוי לכך. (מהרי"ו סי' קנ"א ומהרא"י בפסקיו סימן קנ"ח /קכ"ח/ ע"ש תשו' הגדולים). אבל אם בא חכם אכסנאי לעיר, אין לו לקפח שכר הרב הדר שם לעשות חופות וקידושין וליטול השכר הבא מהם, הואיל והוא פרס הרב הדר שם; אבל מותר לעשות החופה ולתת השכר לרב הקבוע. וכן הותר לו לדון בין שני בעלי דינים שבעיר הבאים לפניו לדון, דלמא הרב שבעיר אין ממוצע להם. אבל אין לו להורות איסור והיתר, או לדרוש לנהוג שררה, באתריה דחבריה. (מהרי"ק שורש ק"ע ומהר"ד בתשובה כ"ב). ומי שהוחזק לרב בעיר, אפילו החזיק בעצמו באיזה שררה, אין להורידו מגדולתו אף על פי שבא אחר גדול ממנו (ריב"ש סימן רע"א). אפילו בנו ובן בנו לעולם קודמים לאחרים, כל זמן שממלאים מקום אבותיהם ביראה והם חכמים קצת. (רמב"ם פ"א מהלכות מלכים). ובמקום שיש מנהג לקבל רב על זמן קצוב, או שמנהג לבחור במי שירצו, הרשות בידם, (כל בו). אבל כל שקבלו הקהל עליהם, וכל שכן אם עשו ברצון השררה, אין לשום גדול בעולם להשתרר עליו ולהורידו (שם בריב"ש).

23. שו"ת חתם סופר חלק ה (חושן משפט) סימן קסג

זה אני אומר דבר פשוט הוא אצלי דלענין לדון בין איש לחבירו ולהורו' באיסור והיתר לא תלי' כלל בקבלת שום קהלה כיון שנתנו רבנים מהודם עליו והוא ראוי לכך הרי הוא לכל דבריו כאחד הרבנים ודבר זה נלמד בפשיטות ממה שכתב בפסקי מהרא"י סי' קכ"ו קכ"ז קכ"ח בתשובה דמהרי"י ברונ"א דאפילו אם ה' שם בעיר חכם גדול ממנו וקיבלהו עליהם לרב יכול אחר ליישב ג"כ במקומו להורות ולדון ועיקר טעמו בזה משום יגדיל תורה ויאדיר וקנאת סופרי' תרבה חכמה ואפי' תלמיד חכם אכסנאי שבא לעיר דאינו קובע דירתו שם דלא שייך יגדיל תורה ויאדיר דבכה"ג פסק מהרי"ק סוף שרש קס"ט דכל כהאי לא יורה באתרי' דחברי' מ"מ כתב שם לדון בדיני ממונות ולסדר קידושי' שפיר דמי דלמא הוא מרוצה לבע"ד יותר מהרב הקבוע בעיר וסידור ברכות קידושי' ואירוסי' מדמה להם מהרי"ק לש"צ שאין נעשה שלוחו בע"כ (ובלבד בתנאי שלא יקפח האכסנאי פרנסות הרב בזה) ודברים אלה רמוזים בקיצור בד"מ בהגהת ש"ע י"ד סוף סי' רמ"ה מכל זה מבואר דלא תלי' כלל בקבלת הקהלה עליהם אלא כל שהוא ראוי /ראוי/ לכך ממילא כבר קדשהו שמים ומכ"ש בת"ח שיושב במקום שאין שם רב.

איברא בענינים הנוגעים לכללת הציבור כגון הטלת מסים וארנוניות וס"ת ובהכ"נ ומרחץ וצדקה והקדשות שלהם שמעיקר הדין כל דיני אותו העיר פסולי' לזה שכולם נוגע' בדבר אלא שכבר נהגו כמבואר בש"ע ח"מ סוף סי' ז' ועיין שם סי' ל"ז סעי' כ"ב א"כ פשיטא אם יש רב בעיר שאינו נושא בעול ואין לו שייכות עם שום אחד מהם רק נוטל פרנסתו מקופת הקהל שוה בשוה פשיטא שהוא כשר לדברי' כאלה מדין

תורה יותר מן ת"ח האחר הדר שם ומכ"ש כשזה הדר שם נהנה מאיזה בעלי כסיל' או נשכר להם למלמד פשיטא שיוכלו האחרים לומר אין מרוצה וממוצע לנו כ"א רב הקבוע בעיר וק"ו בן בנו של ק"ו אם אין רב קבוע בעיר ורגילי' ליקח לזה ולהציע דבריהם בענינים כאלה לפני רבנים אחרים ממקומות אחרים פשיטא שלא יכול שום אדם שבעולם להושיב הת"ח הדר עתה בעיר לדיין בענינים כאלה במקום רבנים כי הרבנים האלה כשרים הם מן הדין שאין להם שום נגיעה באותו עיר והת"ח הזה אפ"ל מן המנהג לא אתכשר שהרי באותו העיר לא נהגו לדון לפני דיין אותו העיר.

24. שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן רל

נכבדות המדובר אודות דברי רמ"א בי"ד סי' רמ"ה ובש"ך שם סקי"ד וט"ו יע"ש מלתי כבר אמורה כי עין רואה בגוף דברי מהרי"א ומהרי"ו יראה כי אין אלו נאמרים אלא בימיהם שלא קבלו הרב כפועל אלא כל ת"ח הנהיג בני עירו שהיה דר שם וממילא היה לו פרס הקצוב מחופות וקידושין וכדומה אע"ג כי דין תורה הוא שת"ח הממונה פרנס על הציבור בני עירו עושין לו מלאכתו ומחוייבים ליתן לו פרנסתו מ"מ כיון שלא שכרוהו כפועל אלא שבחא דאתיא ממילא א"כ אם יבוא לשם אחר וינהיג גם הוא רבנות מי ימחה בידו אבל בזה"ז שמקבלים רב ועוקר דירתו ממקומו ובא לכאן וקוצבים לו שכירתו כמו שמשכירים פועל ואל"י הוא נושא נפשו ונפשו' ביתו ובתוך אותו הקצבה הוא שכרו מחופות וקידושין וגטין וכדומה א"כ פשוט שהבא בגבולו לא טוב עושה בעמיו וגרע מיועד לאומנות חברו שהאומנות הוא הפקר אלא שזה בא ויושב בצידו אבל הכא כבר זכה זה הרב בכל רווחא דעבידי דאתי בגבולו ואסור ממש לשום אדם לפקוח פרנסתו בזה והרי זה כגזל ממש ודבר זה פשוט מאוד ואין ראוי להאריך ומ"ש מהרי"א על שכר זה אנו בוששים כמו שהעתיק הש"ך היינו כנ"ל שהיה הרב יושב בעירו ולא רצה ליתן קידושין וגיטין עד ששלמו לו כך וכך ובודאי ע"ז אנו בוששים כי הוא מחויב לעשות בחנם והם מצווים לעשות לו מלאכתו ואפ"ל אם הם עוברים עליו הדרך ואינם עושים מלאכתו מ"מ הוא לא יעבור ארחות צדיקים ליטול פרס מעשיית מצוה ומלמוד תורה והלכות גיטין וקידושין וכדומה ע"כ כתב על פרס זה אנו בוששים אבל לאחר ששכרוהו הקהל כפועל והביאוהו ממקומו לכאן והראו לו מקום לפרנסתו מגטין וקידושין א"כ הוא אינו נוטל פרס שלא כדין כלל אולי הקהלות פעלו און שהטילו פרנסת הרב על אלו היחידים אבל הוא אינו נוטל פרס מקידושין וגיטין כלל אלא שזה הוא שכרו על עיקור ישיבתו בכאן והראו לו מקום לגבות מבעלי חתנו וכדומה ואין בוששה כאן על נטילת פרס זה אם יטלנו בדרך כבוד וכל המקפחו גזל וחומס לפע"ד וזה פשוט בעיני והיה זה שלום כנפשו היפה ונפשו א"ל דש"ת.

25. שו"ת הריב"ש סימן רעא

...שנתמנה (הרב המדובר בשאלה) בהורמנא דמלכא, ודינא דמלכותא דינא. ואפ"ל שטרות העולות בערכאות של עובדי ככבים, הן כשרים מטעם: דינא דמלכותא. כ"ש שאם מנה המלך במלכותו: דיין ישראל שידין בין איש לחברו, והוא מומחה, ובקי בדינין, שדיניו דין. ויכול לכוף בעלי דינין, לדון לפניו. כדאמרינן בגמרא (סנהדרין שם /ה/): פשיטא, מהכא להתם מהני, דהכא: שבט; והתם: מחוקק? דתניא: לא יסור שבט מיהודה; אלו ראשי גליות שבבבל, שרודין את ישראל בשבט. ומחוקק מבין רגליו; אלו בני בניו של הלל, שמלמדין תורה ברבים. ופירש רש"י ז"ל שרודין; שיש להם כח ורשות מאת מלכי פרס, ע"כ. ואע"פ שנשיא ארץ ישראל גדולים בתורה יותר. ועוד, שהם סמוכין, ובני בבל כייפי להו, במלתא דאסורא. ויש להם ללכת במנהגם, כחומרי מקום שיצא משם, כדאמרינן בפ' מקום שנהגו (נא). אבל מארץ ישראל לבבל, כיון דאנן כייפינן להו, עבדינן כוותייהו. אפ"ה, בענין נטילת רשות, דדבר של ממון הוא, ראש הגולה שבבבל עדיף מנשיא שבארץ ישראל. שהנשיא מצד התורה, אין לו לתת רשות, רק בארץ ישראל ובעיריות הסמוכות לה. וראש הגולה שבבבל, יש לו לתת רשות בבבל ובארץ ישראל. וזהו: מפני הכח שיש לראש גולה, ממלך פרס, שהיה מוליך בכל הארץ ההיא. ולזה, הוא שליט גם על הנשיא. כדאמרי' בפ' בתרא דהוריות (יא): בעא מיניה רבי, מרבי חייא: כגון אני, מה אני בשעיר? כלומר: נשיאות דידי, מי הוה נשיאות מעליא? דאלו הוינא בזמן שביית המקדש קיים, מיייתנא שעיר, או לא? אמר ליה: הרי צרתך בבבל. כדתניא: לא יסור שבט מיהודה: אלו ראשי גליות שבבבל. ופירש רש"י ז"ל: הרי ראש גולה שבבבל, דהוי על גבך. ובעינין: שאין על גביו, אלא ה' אלהיו. וכן הוא מלך צרפת היום במלכותו, ושאר המלכים במלכותם, כמו מלך פרס בימים ההם, בארצות ההם. והרשב"א ז"ל כתב בתשובה: דכל שלטון, הממונה ומושל במקומו, דינו דין: והוא בעירו, בכלל: דינא דמלכותא; כל שעשה כחקי מקומו. ובודאי, מחקי המלוכה הוא, למלכי האומות למנות שופטים בארץ. ואיברא, שאין לאדם ליטול רשות מן המלך, שלא ברצון הקהלות. ומי שעושה כן, הוא מצער את הצבור, ועתידי ליתן את הדין +ב"י ח"מ סי' ג' מחו' א. + וכל שכן, אם אינו ראוי לדון: מפני שאינו יודע, או מפני שאינו הגון. שזה, אין רשות מועלת לו כלום: ואפילו נתן לו רשות, הראש גולה או הנשיא. כמו שכתב הרמב"ם ז"ל (פרק רביעי מהלכות סנהדרין) וז"ל: מי שאינו ראוי לדון: מפני שאינו יודע, או מפני שאינו הגון; ועבר ראש גלות, ונתן לו רשות, או שטעו ב"ד ונתנו לו רשות, אין הרשות מועלת לו כלום, עד שיהיה ראוי! שהמקדש בעל מום למזבח, אין קדושה חלה עליו, ע"כ. ועוד כתב /הרמב"ם בהל' סנהדרין/ (בפ' ו') וז"ל: אבל מי שאינו מומחה, ולא קבלו אותו בעלי דינין, אע"פ שנטל רשות, הרי זה בכלל בעלי זרוע, ואינו בכלל הדיינין. לפיכך, אין דינו דין: בין טעה, בין לא טעה. וכל אחד מבעלי דינין, אם רצה: חוזר ודן בפני ב"ד, ע"כ. וכבר אמרו חז"ל (סנהדרין ז'): שהמעמיד על הצבור דיין שאינו הגון, כאלו נטע אשרה. וכן אם מעמיד דיין שאינו יודע ובקי בחכמת התורה, הרי זה עובר בלא תעשה. דדרשינן בספרי (סדר דברים סי' י"ז) לא תכירו פנים במשפט: זה הממונה להושיב דינין. שמא תאמר: איש פלוני נאה, אושיבנו דיין. איש פלוני גבור, אושיבנו דיין. איש פלוני קרובי, אושיבנו דיין. איש פלוני יודע בכל לשון, אושיבנו דיין. איש פלוני הלוני ממון, אושיבנו דיין. נמצא מזכה את החייב, ומחייב את הזכאי. לא מפני שהוא רשע, אלא מפני שאינו יודע. ומעלה עליו הכתוב: כאלו הכיר פנים בדין. וכן אמרו בפרק קמא דסנהדרין (שם ז'): אלהי כסף ואלהי זהב, לא תעשו לכם. אמר רב אשי: אלוהה הבא בשביל כסף, ואלוהה הבא בשביל זהב, לא תעשו. ופירש"י: דיין שהעמידוהו ע"י שנתן ממון למלך. והוי כההיא דאמרי' התם: דבי נשיאה, אוקימו בי דינא בתרקבא דדינרי, ולא גמיר. אמרו ליה, ליהודה בר נחמני, מתורגמניה דריש לקיש: קום עליה באמורא. גחין עליה, לא אמר ליה ולא מידי. פתח ואמר: הוי אומר: לעץ הקיצה וכו'. ואמרינן נמי התם: עתיד הקב"ה ליפרע ממעמידו, שנאמר: וה' בהיכל קדשו. והרמב"ם ז"ל פירש: אלוהה הבא בשביל כסף וזהב: זה דיין שמנוהו בשביל עשרו בלבד. ובדבר זה, שמענו שמקילים בארצות ההם, שיש מן הרבנים, שנותנין

רשות לדון ולהורות, לתלמיד שלא הגיע להוראה, לאחת מן הסבות הנזכרות. וסמכא ליה בשמא, לקרותו רב, משום דסביר, אע"ג דלא גמיר. ומ"מ מהר"ר יוחנן, נתמנה מן המלך ברצון הקהל, וכלם חפצים ושמחים בגדולתו, לפי שראינו מטופס הכתב, ששלחו למהר"ם הלוי. ובכגון זה, הורמנות' דמלכא, מלתא רבתי היא. ומש"כ בספר חושן משפט (סי' ג'): שעתה, בזמן הזה, שאין לנו ריש גלותא ולא נשיא, אין נטילת רשות מן המלך מועיל. דדוקא הנהו, דנפקי לן מקרא: דלא יסור שבט. אפשר, דהיינו דוקא למי שאינו מומחה, דהיינו: דגמיר ולא סביר. דריש גלותא או הנשיא, יכולין לתת לו רשות, כיון דגמיר, כמ"ש שם. ולא המלך, כיון דלא סביר, אבל במומחה, דגמיר וסביר, שמן הדין, יכול לדון ביחידי בלא רשות, כדמסיק בריש מכלתין / מסכת סנהדרין / (ה). רשות המלך מועיל לו, להפטר מן הטעות, ולא גרע מריש גלותא, דאתי מחמתיה +ב"י ח"מ סי' ג' מחו' א'. + ומ"מ בספר ההוא כתוב בסוף דבריו ומיהו אע"פ שאין מועיל רשות המלך כיון שמקבלין אותו הקהל על פי כתב המלך יכול לדון.

26. עמוד הימיני (סימן ו' אות יא) - הרב שאול ישראלי

והנה הרבנות הראשית קבלוה עליהם רוב הציבור שבא"י בתור רבותיהם. וגם הרבנים המקומיים אינם מתקבלים אלא באישור של הרבנות הראשית. נמצא שהרבנות הראשית יש לה בכל מקום שבא"י תוקף של מרא דאתרא. כי גם רבני המקום אינם פועלים אלא בשליחותם. ממילא קיימת כלפיהם ההלכה של הרמ"א הנ"ל, שאין להורות נגד פסק שלהם, ואין לפרסם להלכה למעשה דעה שהיא מנוגדת לפסק הלכה שלהם. ואם אמנם כלפי אותו חלק ציבור שמעיקרא לא קיבל עליו את הרבנות הראשית יש לדון שאין בזה משום 'לא תתגודדו' בשני בתי"ד בעיר אחת וכו"ל. אבל אותו ציבור והוא רוב היישוב שבא"י, שבחרו ברבנות הראשית ורואים בהם את רבותיהם, כלפיהם וכן כלפי הרבנים המשמשים באותן קהילות מכוח מינוי והסכמת הרבנות הראשית, ודאי שהם בגדר המרא דאתרא שדינם דין ופסקם פסק, גם במה שנוגע לשאלות איסור תורה, כל עוד שלא יתגלה בפסק טעות ח"ו בדבר משנה. וא"כ אותם הקמים לחלוק על הרבנות הראשית ומוציאים מכתבים והוראות, כבודם במקומם מונח, אבל מה להם להורות הלכה כנגד הוראת הרבנות הראשית, וכי הם רבני הערים והרבנים הראשיים?! וכש"כ שהם קוראים לדגלם רק רבנים הסוברים כמותם בשיטתם הפוליטית, וממילא דבריהם אינם מחייבים כלל בתי דינים או פוסקים שלא קיבלום עליהם. כש"כ שמגמתם העיקרית היא לפגוע ברבנות הראשית למעט כוחה והשפעתה. ובודאי שאין בכח כל המכתבים והמנשרים שהם מפרסמים לבטל פסקים והוראות של תלמידי חכמים בכל אתר ואתר.

מקורות נוספים להרחבה

- יחווה דעת חלק ד סימן לו- בתשובה זו מבאר הרב עובדיה באריכות את גדרי דין לא תתגודדו בפרט במנהגי האשכנזים והספרדים השונים הרווחים בימינו
- עמוד הימיני סימן ו- בסימן זה מבאר באריכות הרב ישראלי את תוקף החיוב להישמע לפסקי הרבנות הראשית בימינו ע"פ עקרונות הדין של מרא דאתרא. מסקנתו מובאת בדפי המקורות אך כדאי לראות את תשובתו בשלמותה
- ש"ך פלפול בהנהגת הוראות באיסור והיתר (מופיע בסוף יורה דעה סימן רמב) בקונטרס זה ישנו תקציר מסקנות הש"ך להלכה בדרכי הפסיקה במחלוקות שונות
- שו"ת יביע אומר חלק ג - אבן העזר סימן יט סעיף קטן כ- בס"ק זה מבאר הרב עובדיה את יסוד ההליכה אחרי המרא דאתרא כאשר רבים החולקים עליו
- מאמרי ראייה 455-457 נאום בוועידה לסידור הרבנות הראשית- במאמר זה מבאר הרב קוק את יסוד הצורך הגדול בהקמת מוסד הרבנות הראשית לישראל.
- לנתיבות ישראל מאמר חמישים וארבע (בהוצאה החדשה: חלק ב עמודים שמז- שנא) לקיומה של הרבנות הראשית- במאמר זה מבאר הרצ"ה את התנגדותו התקיפה להצטרף הצעדים של הרה"ר ע"י גורמי ממשל